

Lurraldetasuna eta subiranotasuna mugimendu ekologistaren oinarrian. Bizi!-ko adibidea: ekologismotik euskal nazionalismorako loturak

*Territoriality and sovereignty at the basis of the environmental movement.
Example of Bizi!: links of environmentalism to Basque nationalism*

Iñaki Zaldua-Calleja

Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea

LABURPENA: Nazioa egitura sozial eta dinamikoa bezala aztertzen dugu. Hau dela eta bere aterkipean barnebiltzen duen komunitate irudikatuko kideen diskurtsoen arabera moldatzen dira nazioaren inguruko diskurtsoen elementuak. Ondorioz, aterkiak behartzen du komunitatea diskurtsoak marko baten baitan irudikatzen. Komunitateak, ordea, testuinguru soziologikoaren arabera egituratuko ditu bere nazioaren diskurtsoko elementu propio eta subjektiboak.

Lurraldearen berriz nazioaren eragin gunetzat hartzen dugu. Mundu fisikoa asmatutako mugen bitartez banatzean, muga hauek, barrukoak kanpokoaren aurrean nortasun ezberdinak egituratzera daramatza. Lurralde, Euskal Herriko kasuan behintzat, eremu soziologiko ezberdinez josia dagoelako, tokian tokiko diskurtsoek beraien esparruko bereizitasunak izango dute.

Azkenik, ekologismoak, bere proiektu ezberdinak aintzat hartuta, komunitateari eredu aldaketarako aukera ematen dio. Mundua kolapsotik babesteko, gizakia naturaren baitan kokatu eta bi hauek elkarrekiko menpekotasunean bizi diren ekosistema bezala ulertzen du. Ondorioz, XXI. mendeko beldurrak eta esperantzak aintzat izanda, ekologismoa abertzale bilakatzeko beste bide izan daitekeela uste dugu.

Hitz gakoak: Nazionalismoa, ekologismoa, lurraldetasuna, nazioa.

ABSTRACT: *We examine the nation as a social and dynamic structure. Therefore, the elements of the discourses that surround the nation are developed based on the discourses of the members of the imagined community that integrates it under its umbrella. Consequently, the umbrella forces the community to represent discourses within a concrete framework. The community, however, will structure the own and subjective elements of its nation's discourse based on the sociological context.*

We consider the territory as the nation's own space for action. By dividing the physical world through invented boundaries, these boundaries lead the «insiders» to structure different identities compared to the «outsiders». The territory, at least in the case of Euskal Herria, due to its sociological diversity, develops different discourses depending on its context and situation.

Finally, environmentalism, taking into account its different variants, allows the community a change of model. To protect the world from collapse, it conceives the human being as an ecosystem that is located within nature and in which both live in interdependence. Consequently, taking into account the fears and hopes of the 21st century, we believe that environmentalism can become a means to become, today, nationalist.

Keywords: *Nation, environmentalism, territory, nationalism.*

* **Harremanetan jartzeko/Correspondence to:** Iñaki Zaldua-Calleja. Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea – inaki.zaldua@ehu.eus – <https://orcid.org/0000-0002-5945-271X>

Nola aipatu/How to cite: Zaldua-Calleja, Iñaki (2024). «Lurraldetasuna eta subiranotasuna mugimendu ekologistaren oinarrian. Bizi!-ko adibidea: ekologismotik euskal nazionalismorako loturak»; *Inguruak*, 76, 42-64. (<https://doi.org/10.18543/inguruak.258>).

Jasoa/Received: 25 marzo, 2024; Onartua/Final version: 03 junio, 2024.

ISSN 0214-7912 / © UPV/EHU Press

Lan hau *Creative Commons Aitortu-EzKomertziala-LanEratorririk 4.0 Nazioartekoa* lizentzia baten mende dago

SARRERA

Ekosistema izaki ezberdinek eremu jakin batean osatzen duten elkar ekintzen ondorioz sortutako balantze neutroa bezala ulertzen den testuingurua da. Bizirik dagoen heinean, sortu eta bilakatzen du bere baitan dagoena, ez du goranzko joerarik eta dinamikoki egonkorra da (Herrero *et al.*, 2019: 20). Zentzu honetan, izaki bizidunak, eta hauen arteko elkar harremanen ondorioz sortzen diren dinamika guztiek osatzen duten jolas dialektikoa bezala irudikatzen dugu ekosistemaren markoa.

Aurrekoa aintzat hartuta, elkar ezagutu ez baina, historia, kultura, hizkuntza, administrazioa eta bestelako egiturak (giza eraikuntzak) konpartitzen dituzten pertsonen arteko *komunitate irudikatua* bezala ikusi zuen Andersonek nazioa (Anderson 2021). Funtsean, bizitza kudeatzen duen ekosistema baten antza hartzen du nazioak, eta, nazionalismoak ekosistemaren oreka neutroari ezaugarriak atxiki liezazkiokeen proiektua bezala ikusi genezake.

Ekosistemen antzera, nazioak, askotariko agente eta aktoreen elkar harremanen ostean sortutako *ethosak* dira. Hau da, pertsona talde batek sortzen duen iruditegi amankomunaren parte da. Honek, lurralde jakin baten inguruko mugak ezartzen ditu, lurraldeko irudiaren proiektioan egitura sistema bat osatuz eta identitate bat produzituz (Lefebvre, 2013:157; Zabalo Bilbao, 1993:28). Ostera, eta ekosistema lokalak dauden arren, ekosistema lokalek globalen menpe eta hauekiko harremanetan existitzen dira; berdin nazioak, zeintzuen mugaldeen beste nazio markoekin harremanak dituzten, eta hauei esker sortu eta produzitzen dute beraien identitatea hein batean (Letamendia 1997).

Estatuek nazio identitate bakarra sustatzen dutenean (Mira, 1985:165), egituren produkzio honen iruditegiak baliatzen dira, hertsidurarako indarkeria legitimoaren monopolioa eragiteko mekanismoak lortu dituen eremuaren gaineko identitatea produzitzeko (Tilly 1992). Alegia, estatuak, beraien egituren bizi iraupenerako bada ere, kudeatzen duten espazioko gizartearen marko kognitiboa homogeneizatzen saiatzen dira (Mira, 1985:166).

Beraz, nazioaren bidez produzitzen den identitate kolektiboa egitura bezala aitortzen dugu. Bourdieuk ematen zioen zentzuan, behintzat (Bourdieu 1991). Honek, nazioaren produkzio soziala sistema bezala irudikatzen garrantzua, eta, ondorioz, testuinguru politiko, ekonomiko, historiko edo sozialaren diskurtso koiunturalen menpe dagoela onartzeko beharra dugu. Hau da, dinamikoa da, eta, logika konkretu eta unibertsal koiunturalen sagailoan nabigatzera behartuta dago. Olatuek egituratuko dute nazioaren produkzioa, itsasoak berak olatuak egituratzen dituen bezala.

Ostean, nazionalismoek kontrakoa adierazi nahi badiguten arren, nazioak ez dira identitate homogeneoa duten espazioak (Hardt eta Negri, 2002:100). Izan ere, tokian tokiko

errealitate ezberdinek gurutzatuko dute nazio kideen kolektiboa termino interseksionaletan (Zugaza 2023). Errealitate anitz hau bereziki bizigarria da estaturik ez duten nazioetan, non testuinguru soziologikoek baldintzatzen duten proiektu nazionalistaren garapena (Zabalo Bilbao 2006).

Gure kasu ikerketa euskal nazionalismoa ardatzen duten diskurtsoen azterketan oinarritzen da. Alegia, Euskal Herria deritzogun estaturik gabeko nazioan ardatzen diren diskurtso abertzaleen ezaugarri eguneratuak aztertzeke proposamen bat egin nahi dugu. Zentzu honetan, artikulu honek, ekologismoa eta nazionalismoaren arteko loturak uztartzen ditu, XXI. mendeko identitate egiturak mundu mailan ematen diren eztandekin lotzen direla azalduz.

Izan ere, egun, egitura sozialen ber egituratzea gauzatzen den aldian, nazio identitatearen bide eta egituraketa prozesu ezberdinak ikertzeke bidea ematen dute mugimendu soziale-tatik egituratutako egitura nazionalak.

Bide beretik, ekologismoaren teorizazio xumea egin nahi da, hau ere, tokiko nazionalismoari nola atxiki dakioken ikusteko. Beraz, Ipar Euskal Herriko periferiaz baliatu gara abertzaletasunaren ezaugarriak berritzeke. Izan ere, Bizi! Eragile ekologistaren azken hamarkadako lanaren ostean, Euskal Herriko ipar ekialdeko mugaldeko abertzaleen nortasunean aldaketak ikusi dira, nazio nortasuna eta ekologismoa hurbilduz.

Azterketa hau bigarren mailako datuen bitartez egin dugu; alegia, Bagira prozesuan, Az-tiker enpresaren bidez jorratutako galdetegien erantzunetatik habitatuta, baita Bizi!k argitaratutako azken liburuaren miaketaren ostean, XXI. mendeko nortasun konplexuak aztertu ditugu (Innerarity 2020).

Honetarako, euskal nazionalismoaren bilakaera azaldu eta hau, egitura dinamiko terminotan ulertzeke, Bourdieuren marko teorikoa erabili dugu. Ostean, Zabaloren tesitik hasiari, lurraldeak hartzen duen garrantzia eta honek produzitzen duen identitateaz baliatuko gara ekologismoa, nazioa eta subiranotasuna batzeke (Barcena Hynojal, Ibarra, eta Zubiaga Garate 1995; Zabalo Bilbao 1993). Nahi bada, ekuazio konplexuagoa plazaratuko dugu aldagaiei estatua duten nazioen legediaren joko zelaia azaltzeke asmoa dugulako, eta ostean, estaturik ez duten nazioen identitatearen egituraketa ezberdinak azaldu nahi ditugu (Ahedo Gurrutxaga 2006; Amurrio Velez 2006; Azkune 2018; Iraola Arretxe 2012; Letamendia 1997; Odriozola 2016).

Azkenik, ziklo politiko zaharraren amaieran eta berri baten hasieran kokatzen dugu egun euskal nazionalismoa eta euskal nazionalistak (Sierra Zapirain 2022; Zubiaga Garate 2009). Beraz, ekologismoa eta nazionalismoa uztartze bide honetan, gazteek dituzten politika praktika berriak ulertzea garrantzitsua dugu, hemen egon daitekeelako etorkizuneko nortasuna antzemateko giltza (Larrinaga *et al.*, 2023; Larrinaga Renteria *et al.*, 2020; Larrinaga Renteria eta Amurrio Velez, 2023).

Euskal nazionalismoaren markoa

Euskal nazionalismoari dagokionez, XIX. mendearen amaieratik eta XX. mende osoan zehar hainbat aldaketa izan dira euskal naziotasuna ulertzeko moduan. XXI. mendeak ere, di-tuen aldagai aldakor eta bizkorren ostean, diskurtsoak sortu eta aldatzeko markoak oso aproposak dira.

Sabino Aranan jatorriarekin, arrazak nazioaren inguruko diskurtsoa markatu zuen ha-siera batean. Puntu hori XIX. mendeko logika garaikideetan kokatu behar dugu; izan ere, Douglasssek aipatzen duen bezala, Sabino Aranak termino berezi eta bereizletan azaldu zuen arrazaren kontzeptua (Douglass 2004). Aranak, euskalduna leinutik zetorren heren-tzia jainkotiar gisa irudikatzen zuen. Tesi honen garapen zehatzagoa Letamendiak (1997) egin zuen *juego de espejos* saiakeran, non estatutik gabeko nazioen nazio-kideen identita-tea, estatua zeukan nazioaren aurkakotasunean eraikitzen zutela ondorioztatu zuen (Le-tamendia 1997). Kasu honetan, Hego Euskal Herriko nazio identitatea Espainiar naziokoa-ren aurrean eraikitzen delarik (Letamendia 1997), Ipar Euskal Herrikoa Frantziakoaren aurrean egingo dela ere suposa genezake.

Horrek ez zuen eragozten Latinoamerikako edo Afrikako herriekin senidetasuna senti-tzea, Espainiako inperialismoaren aurka matxinatutako hainbat borroka egitasmoei elkar-tasuna adierazten baitzien. Ondorioz, eta labur-labur, euskal lurraldean jaiotzea eta ber-toko abizenak jasotzen zituztenengan oinarritzen zuen, besteak beste, euskalduntasuna Aranak (Douglass, 2004).

Diskurtso hau, ñabardura eta aldaketekin, XX. mendearen erdialdera arte mantendu zen, non bigarren Mundu Gerra igaro ondoren, eta Europan jasan ziren izugarrikerien ostean, arrazan zentratutako nazionalismoa errefusatzen den, nazionalismoek duten marko teori-koa berriro formulatuz (Odriozola 2016). Txillardegia eta bere belaunaldikoei egindako la-naren ostean, euskal nortasuna duten euskal abertzaleek euskal kultura eta hizkuntzara bideratu zuten beraien nazio ezaugarriak (Odriozola 2016; Zabalo Bilbao 1993). Alemani-er tradizioaren herentzia, hizkuntza eta kultura diskurtso berriaren erdigunea dira (Zabaleta 2017).

Hau da, XX. mendeko bigarren hamarkadatik aurrera, euskal hizkuntzaren sozializazioak eta euskarak eta kultura babestek baldintzatzen dute euskal abertzaletasunaren norta-suna (Odriozola, 2016). Ondorioz, hizkuntza nazionalaren bidea irekita izango genuke. Zentzu honetan, Humboldt, Herder edo Goethe bezalako autoreak erreferenteak izan zi-ren Txillardegia bezalako sortzaile eta ekintzaileentzat. Ondorioz, hitz egingo den hizkun-tzan oinarrituko dute, hein handi batean, herriaren arima, *Volksgeist* delakoa, hau da, na-zioaren arima (Iturriotz, 2010:87)

Zentzu honetan, aipatutako kultura —eta hizkuntza— sentimenduan oinarritutako alderdi honek gaur egunera arte jarraitzen du, nahiz eta, Zabalok eta Odriozolak (2017) ondorioz-

tatu duten bezala, badirudi euskal abertzaleek gero eta gehiago arrazoitzen dutela beren nazio-sentimendua, kultura —eta hizkuntza— alderdiak alde batera utzi, erabakitzeko gaitasun demokratiko batean (Zabalo eta Odriozola, 2017). Aintzat izan behar dugu xx. mendea atzera utzita xxi. mendeko logiketan murgilduta dagoela euskal nazionalismoaren ekosistema (Etxebarria Respaldiza 2018). Azken honek lotura zuzena dauka Ipar Euskal Herriko abertzaleen nortasun garapenarekin.

Hegoaldean euskal nazionalismoaren garapen hau burutzen zen bitartean, Iparraldean, euskal nortasuna termino nazionalistetan ardazten hasi berri zen xx. mendeko bigarren hamarkada honetan, 1960an Enbata mugimenduaren jaiotzarekin zehatz mehatz (Ahedo Gurrutxaga 2006). Esan beharra dago Ipar Euskal Herriko abertzaletasuna nortasun ez-kertiarrarekin jaio zela non eta bertoko euskaldun nortasuna zeukatenak liberalak ziren eta, ezkertiarrak jakobinoak ziren eremuan (Ahedo Gurrutxaga 2008).

Hala ere, Ipar Euskal Herriko abertzaletasunak bere lekua topatu zuen eta, 2017az geroztik elkargoaren aitorpenarekin eta ETAREN armagabetzearekin (Egaña 2018), abertzaleen komunitatea garatu eta proiektu ezkertiar batean txertatzea lortu dute (Bagira 2023).

Euskal nazionalismoa egitura egituratzaile egituratua

Euskal nazionalismoaren kronologia ikusita nazioaren ezaugarrien dinamismoa antze-man dugu. Zentzu honetan, testuinguru soziala, politikoa eta historikoen arabera, diskurtso eta forma ezberdinak hartu dituen egitura bezala ulertu dugu (Zabalo Bilbao 1993). Asmatua eta errearen arteko erlazio dikotomikoa bezala irudikatzen dugu. Konstruktua bat den heinean egituratuta dagoen egitura bezala antzeman (Bourdieu, 1991:61).

Berezko garrantzia du kontzeptu honen ulerkerak; izan ere, eraikitako egitura delako du nazioak horren izaera liskartsua botere harremanen baitan. Alegia, nazioaren funtsa oinarri hartuta, euskal *ethosean* sortzen diren zentro periferiek botere harreman korapilatsu eta konplexuak izaten dituzte. Hau da, zentroak euskal nazionalismoak suztatzen duen nortasunaren isla duen ekosistema ordezkatzeko badu; periferiek berarekiko harremanetan eraikitzen dute bere identitatea. Kontua hurrengoa da: nortasun honek izendatzen dituen elementu guztiak produzitzeko adina baldintza ez dituzten eremuetako kolektibo abertzaleek zertan oinarritzen dute beraien identitatea?

Euskal nazionalismoak aldarrikatzen duen eremu geografikoa errealtate anitzek gorpuzten dute. Hauek identitate zein egitura politikoen terminoetan logika soziologiko bereziak sortzen dituzte. Ondorioz, nazio berdina bi estatu ezberdinduek ardaztutako markoan jokatzeaz gain, bere baitan politikoki ezarrita dauden hiru egitura administratiboengatik berezitatea daude (Euskal Autonomia Erkidegoa, Nafarroako Foru Erkidegoa eta Euskal Elkar-go). Gainera, nazio estatuen nazioaren homogeneizatzeko estrategia baten baitan kokatuta ulertu behar ditugu estatu egitura hauek (Ahedo Gurrutxaga 2006; Calvo Mendizabal 2015).

Era honetan, estatu egitura bereizi hauek *demos* ezberdinak sortzen dituzte, euskal nazio kideen kolektiboaren baitan eskubide eta betebeharrak desberdinekin. Eredu argigarria da euskararen irakaskuntzarekin Euskal Herriko biztanleek dituzten eskubide ezberdinak; Nafarroako Foru Erkidegoan soilik dauden ezberdintasunak harrigarriak diren arren (Nausia Pimoulier, Zabalo Bilbao, eta Mateos González 2023), EAE eta Euskal Elkargoan dauden ezberdintasunek borroka molde eta ondorioz, nortasun produkzio ezberdinak sortzen dituzte dagoeneko banatuta dauden *demosen* (Azkune 2021).

Politikak eraikitzen duen legalitateak maiz jendarteak produzitu lezakeen harreman ezberdinetarako kai mutur gisa jokatzeko du, zeinen bidez populazioaren norantz ideologiko eta filosofikoa bideratzen duen (Zaldua-Calleja 2022). Ostean, *demos* eraikuntza prozesu bakoitzak nolabaiteko nazio eraikuntza propioa ere eraikitzen du, egitura bakoitzean lurraldearekiko nortasun nazional ezberdinak sortzen (Azkune 2018).

Aurrekoaz gain, banalki produzitzen den estatu identitateaz blai (Billig 2014) dagoen jendartean murgildurik bizi da estaturik ez duen, baina bai estatu egiturak dituen (Azkune 2021), euskal nortasunak. Ondorioz, azterketarako eta nortasun nazionalak egituratzeko moduak konplexuagoak bilakatzen dira (Innerarity 2020).

Zentzu honetan, estaturik ez duten nazio identitateek normalean menpe dauden estatuarrekiko, eta honen aurrean, haien identitatea garatzen dutela aintzat hartu behar dugu (Letamendia 1997). Ostean, era interseksionalean gurutzatuta dauden aldagai asko ditugu nazioaren *ethos* berdinen baitan. Honengatik aurrekusi genezake tokian tokiko errealitate soziologiko ezberdinen arabera, nazio kideek eraikiko dituzten identitate diskurtsoetarako erabilitako elementuak ezberdinak izango direla. Ezaugarri arrazional amankomunak dituzten arren, testuinguruak ezarritako logiken bidez egikaritutako dute beraien nortasuna.

Lurraldearen produkzioaz

Espazio periferikoetan lurraldetasunak eta eremu honen muga izaerak berebiziko garrantzia hartzen du (Zabalo Bilbao 1993). Era honetan, lurraldeak betetzen duen espazioak nazioaren egitura egituratzen du; honek, espazioa beran bizi diren nazio kideak egituratzen dituen bezala (Lefebvre, 2013:157).

Kasu honetan, Euskal Herriko nazioaren mugaz hitz egitea korapilatsua egiten zaigu. Izan ere, aurreko atalean aipatu bezala, mugaren kontzeptualizazio politikoak eta nazioaren mugarenak ez dute bat egiten. Lurraldetasuna argia du euskal nazionalismoak. Axularrek mugatu zuen bere momentuan zazpi probintzietan eta hori jarraitzen du izaten proiektu abertzalearen aldarria (Zabalo Bilbao 1993). Ostean, lurraldea politiko eta soziologikoki, ekonomikoki zein kulturalki era ezberdinetan egituratuta dago. Ondorioz, toki batean eta bestean sortzen diren harremanengatik eraikitzen dira nazio identitatearekiko diskurtso ezberdinak.

Zentzu honetan, lan dinamika bat garatzeko, lurraldetasunaren kontzeptualizazioak marko argia eskaintzen dio proiektu nazionalistari. Halaber, ekologismoak bat egiten du azken garai hauetan eremuaren irudikapenarekin (Ormazabal Gaston *et al.* 2023), bien arteko zubi lanak egiteko baldintza aproposak mahai gaineratuz. Izan ere, XXI. mendeko bigarren hamarkadan feminismoa edo ekologismoa bezalako borrokek bestelako borrokekin bat egiten dute maiz, hauen artean aldarriak gurutzatuz (Begiristain Zubillaga 2021).

Marko ekologista

Ekologismoaren marko teorikoa bere osotasunean eta gaiak beharko lukeen ganora zientifikoarekin eraikitzea luze eta gure artikulua xedetik aldentzea ekarriko liguke. Ordea, ekologismoak eskaintzen dituen borroka molde ezberdinen inguruko zertzelada batzuk amankomunean ipintzea garrantzitsua ikusten dugu.

Azken hamarkadetan mundu mailan garapen handiko proiektua izan da ekologismoarena. Jende asko batu da mundu berde baten aldeko borrokara, bereziki etorkizunera begira dauden gazteen artean sentitu da honekiko atxikimendua (Larrinaga *et al.* 2023).

Euskal Herrian ibilbide luzeko borroka egon da mugimendu ekologistatik. Abiadura Handiko Trena, nuklearren aurkako borroka edo findegien aurkako borroka molde handiek egituratu dute ekologismoaren nortasuna. Zentzu honetan, eta nahiz eta oraingo mugimendu ekologistak udalerrri edo auzo mailan antolatuak dauden (Ormazabal Gaston *et al.* 2023), nazio mailan baino, denek jarraitzen dute izaten nazio irizpidea, era kontziente edo inkontzientean zabaldua (Epelde Juaristi *et al.* 2023).

Lehenengo eta behin, kolapso kontzeptua ulertu eta kodifikatzea ezinbestekoa ikusten dugu. Hau prozesu konplexu baten baitan gertatzen diren egitura legitimoen behea jotzearen une gisa ulertzen da (prozesuaren baitan une jakin bat, inflexio puntua, energia, balibide materialak edo arazo ekologikoak). Aldaketa sakon eta konponezinak, oinarriko beharrak asetzen ez direnean, munduko populazioaren murriztea, ideologia nagusiak deuseztatzea, erakunde nagusien desagerpena ekarriko duen unea bezala ulertzen du Taibok (Taibo, 2022:26). Hala ere, prozesu honen denbora tarteak ez daude inoiz argi, nahiz eta diskurtso kolapsistek berehalakotasun apokaliptikoa aurreikusten dutela dirudite (Santiago Muño, 2023:55–56).

Kolapso egoeran sistema bere mugara iritsiko litzateke, egun arte moldatzeko izan duen gaitasuna mugatuz eta errekuperatzeko denbora hau luzatuz, Taibo-k (2022) sistemaren *erresilientzia* gisa ulertzen du hau. Ingurumen gatazkekin batera, klimari lotutako migrazioak, energia murrizta eta garestitzea, internet eta sare elektrikoa jasangaitza litzateke — botere estrukturak, gobernuak eta biztanleen ume aroan mantentzen paper garrantzitsua bete duena (Taibo, 2022:52–53)

Kontuan izan behar dugu espazio ezberdinek ez dutela aldi berean *kolapsatzen* eta denbora ezberdinetan egiten dutela. Zentzu honetan, herrialdeen arteko logika ere agerian geratzen da bertan. Jendarte aldaketak bezala, kolapsoak ez du zertan osoa izan behar eta hau inflexio puntu gisa hartuta eraldaketarako pizgarri ere izan daiteke.

Ondasun komunen pribatizazioa da kapitalismoaren oinarri sendoenetariko bat, eta honi lotuta dago guztiz egungo planetaren egoera, izan ere, petrolioaren eta gasaren inguruan sortu da produkzio sistema guztia. Hau guztia kontuan izanik, ekologismo politikoak munduko estatu guztietan zehar naturarekiko errespetagarriak diren aldaketa adierazgarriak bilakatzen saiatzen da.

Era oso orokorrean, etengabe zabaldu eta sustatzen den kolapsoa, Carlos Taiboren zentzuan ulertuta (Taibo 2022) lau izan dira ekologismoak mahai gaineratu eraldaketarako aukera markoak: ekosozialismoa, ekofeminismoa eta desazkundea. Bestalde, aintzat hartu behar den beste dinamika bat ere sustatu egin da zenbait nazionalismoetatik. Ekofaxismoa ezagutu behar da eta honen diskurtsoa nondik eta zertarako eraikitzen den ulertzea, zientifikoki aurre egiteko ezinbesteko aldagaia da.

Ekosozialismoa

Ekosozialismoa mugimendu soziopolitiko bat da. Hau bera, jendarte aldaketa bat bultzatzen digun mugimendu bezala ulertu beharra dugu; izan ere, gizakia naturarekin eta gainontzeko biztanleriarekin inolako arazorik gabe bizi ahal izatea du helburu. Ekosozialismoa aukerazko gizarte erradikala bultzatzen duen saiakera da, ekologismoaren oinarritzko argumentuetan eta ekonomia politikoaren kritika marxistan oinarritzen dena (Löwy 2013). Sozialismo ekologikoaren helburu nagusia arrazionaltasun ekologista batean oinarritzen den gizarte berri bat osatzea da (Löwy 2013).

Produkzio sistema kapitalistaren aurrean, ekosozialismoaren ikuspegiaren arabera, sistema kapitalistari atxikitzen dizkio ondorio klimatologikoen ardura guztiak. Ondorioz, kapitalismoan oinarritutako produkzio sistema gizartearentzako naiz ingurumenerako sistema suntsigarri gisa ulertzen du. Mundu guztia da egoera honen jabe, baina ekonomia globala eta ekonomia suntsitzailea zuzentzen dutenek ez dute beraien bizitza inondik inora aldatu nahi (Bansart, 2009:67).

Bestelako aukera ematen duten sistema planteatzeaz gain, gizarte egitura berri bat eskatzen duen mugimendua da. Izanik, gizakiak naturaren baliabideez abusatzeari uzteko kontsumo-ohitura aldaketak aurkezten ditu. Ekosozialismoak, burges-liberala den nozio eskasia kritikatzeari gain, praktika ekonomiko berriak asmatzeko beharra adierazten du, amaituko diren baliabide materialik gabe bizitza jasangarritasuna eraman ahal izateko (Salleh 1992).

Horretaz gain, sistema kapitalista batean eramaten diren lan-harreman goitik beherakoak izaterako garaian, gizartearen esentziaren aurka ari garela azpimarratu daiteke. Ekosozialismotik komunismora igarotzeko trantsizioaren lehentasunetako bat goitik beherako harremanekin amaitzean datza (Capriles 2007).

Ekosozioologismoak, sistema berri baten alde borrokan haritzeaz gain, gizarte eboluzio baten bila dabil. Eraldaketa hau, gizartearen bizitzeko ikuspuntua aldatzearekin bat dator. Gizartea, modu bidezkoan, elkartasunean bizitzera bultzatzen du, aurrera egin ahala. Horren barruan, gizarte ekosozialista batean, ezinezkoa izango litzateke gizakia eta naturaren arteko dikotomiarik existitzea, ezta pobreziarik, bazterkeriarik edo eta dominaziorik ere (Bansart 2009).

Langile klaseko kontzientzia piztu eta izaera komunitario horizontalak bermatzea ezinbestekoa da; beraz, eraldaketa ekosozialista gauzatzeko marko berria eraiki beharra dago. Horren adibide dugu LAB sindikatuak, irailaren 25an birplanteaturiko egitura eraldaketa alternatiba ekosozialistaren kasua. Izan ere, LAB-ek, irailaren 27rako, klimaren aldeko egun unibertsalean, hain zuzen ere, ekosozialismoa oinarritzat izango duen apustua egingo du, burujabetza feminista eta ekosozialista azaleratuz.

Hortaz, Euskal Herriko aldagai sozioekonomikoen planifikazio berri bat berresten digu LAB sindikatuak, baliabide naturalen, energia ereduaren edo eta zerbitzu publikoen aurrean, eta trantsizio ekosozialista honen baitan, erabateko aldaketa aurkeztuko duen planifikazio berri bat eskainiz.

Ekofeminismoa

Ekofeminismoa ekologismoaren ikuspegia, eta, feminismoaren epistemologia batzen dituen filosofia eta ekintza da. 70eko hamarkadan ibiltzen hasi zen mugimendu hau (Herrero 2013), eta, sistema kapitalistaren paradigma zalantzan ipintzeaz aparte, gainditzen saiatzen da. Horretarako ekofeminismoak bizitzaren eta ekosistemaren muinetara heltzeko proposamenak egiten ditu, galderak ez ezik aztergaiak ere aldatzeko. (Herrero, Cembranos, eta Pascual 2019)

Lehenago aipatu bezala egungo sistema kapitalistak, bizitza eta bere inguruan jarduten duen edozer txikitu eta erail egiten du. Zentzu honetan paradigma ekofeministak ama lurrea eta emakumearen gorputzak eremu berean kokatzen ditu, biak, ikergai izanda, subjektu bilakatu eta sistema kapitalistaren tresneriatik pasa ostean pairatutako metamorfosia antzekoa dela adierazten da, bi subjektuak «gorpu» bilakatu bait ditu kapitalismo hetero patriarkalak (Begiristain Zubillaga 2021).

Feminismoak ezinezkoa du bere izate-nahi internazionalista eta antikolonialista ekologismotik urrunduta. Ekonomia ekologikoak eta ekologismoak ezer gutxi aurre-

ratuko du bere teoriak, praxiak eta mugimendua despatriarkalizatu ezean (Begiristain Zubillaga, 2021:29)

Bi termino hauek «kapitalismoa eta hetero patriarkatua» marko ekofeministan kokatzen ditugu, izan ere hausnarketa ezingo zen bata bestea gabe ulertu, biak ohitura kultura jakin baten baitan daudelako, biak produkzio sistema osatu eta zapaldu eta zapaltzaileen arteko borroka pizten dutelako, klase eta genero zapalkuntzak bideratuz.

Gorputza produktu bilakatzea izan da kapitalismoaren konkista, izan ere nor berari ez badagokio bere gorputzarekiko erabakiak, botere hori galtzekotan zertan bilakatzen da gizakia? Aberearen parean edo objektu bizigabearen esparruaren baitan kokatuko lirateke?. Ezjakintasun horretan burutu behar izan ditu emakumeak bere etengabeko iraultzak eta, era berean, bereziki industrializazio garaitik hona (Herrero, *et al.* 2019), lurra espekulazio kapitalistaren eremu bihurtu da, non mugak dituen planeta bati, etengabeko ustiaketa arduragabea egin zaion, non egun, *zor ekologiko* izugarria dugun (*ibidem*, 2019).

Zentzu honetan balorea duten produktuak sailkatu egiten ditu kapitalismoak non edateko edo bizitzeko dugun urak ez duen baliorik gure idearioan, kontrari plastikoak ontzi bategan sartu eta saltzean, prezioa eta balorea hartzen duen. Noski logika honek produkzio horren etekin defizitarioa bultzatzen duen heinean *zor ekologiko*a sortzera darama.

Posible litzateke bestelako egitura soziala, non *zor ekologiko*a zero bilakatuko genukeen, inoren zapalkuntzarik gauzatu gabe? Marko hori eraiki nahian dabil ekofeminismoak, emakumea izatea, lurra zentroan ipiniz. «*principio femenino*» *como la fuente de la vida y la base de un desarrollo sustentable* (Carcaño Valencia 2008).

El ecofeminismo es el único marco político capaz de explicar con detalle los vínculos históricos entre capitalismo neoliberal, militarismo, ciencias empresariales, alienación de los trabajadores, violencia doméstica, tecnologías reproductivas, turismo sexual, abuso infantil, neocolonialismo, islamofobia, extractivismo, armas nucleares, apropiación de agua y tierras, deforestación, ingeniería genética, cambio climático y el mito del progreso moderno. (Salleh, A. 2013. Eskuragarri hemen: Mies, M. eta Shiva, V., 2013: 11)

Egungo bizitza zalantzatan ipintzen duen guztiaren aurka aurkezten da ekofeminismoa, etorkizuneko bizitza, duintasun terminotan ulertuta susta dezakeen ideologia bakarra bezala. Kapitalismotik at dagoen marko politiko iraunkor eta lagunkoia gizaki zein elementu natural ororekin (bizidun baita ez bizidunekin ere).

Beraz pertsonak bakarrik ez, baizik eta pertsonak ingurune konkretu baten baitan kokatuta ulertu behar dugu bizitza ekofeminismoaren arabera. Bertan, desazkundera gauzatu beharko zen, baina ez hutsean, baizik eta marko produktiboa zalantzan jarriz eta hura txikituz.

Horretarako burujabetzan oinarritutako proiektuetan jardutea izango zen onena, esperientziak ezagututa, pertsonak eta ingurua zentroan ipini dituen prozesua ahalduntzean oinarritzen den proiektua da. Latino Amerikan *via campesina*-ko prozesuak eman dio bertoko emakumeei ahalduntzeko aukera eta zentzu horretan bizitzen kudeaketan boterea bereganatu dute, ingurumenarekin duintasunez jokatzeko den bitartean. Zentzu honetan, hurrengo atalean Bizi! Mugimendu ekologistak lortu du dinamika ekologista eta feminista zabaltzen Euskal Herriko iparraldean, lurraldetasuna eta nazioa ardaztu dituen gainera.

Hala ere ekofeminismoak pentsamendu dualarekin amaitzea du helburu. (Herrero, 2013) Izaera honek mundua dikotomikoki zatitu du ona eta txarra banatuz, berez bat datozen terminologiak (kultura eta emozioa, natura eta kultura, gizon eta emakume) banatuz aukeratzea eskatzen digu kapitalismoak.

Laburbilduz, Ekofeminismoak aukera ematen dio gizarteari markoz aldatzen, muina produktioetik bizitzetara aldatuz. Mundu bakarra dugun honetan, kapitalismoak ez du bestelako formarik hartu behar, suntsitu eta paradigma berria eraiki behar da.

Ecofeminismo: un intento de esbozar un nuevo horizonte utópico. Abordando la cuestión medioambiental desde las categorías de patriarcado, androcentrismo, cuidado, sexismo y género (Puleo, 2010:212).

Desazkundera

Desazkunderaren ikuspegiari dagokionez, Serge Latouche frantziarra dugu bere ordezkari nagusienetarikoa bat eta bere *la apuesta por el decrecimiento* lanean desazkunderaren gako nagusiak barne biltzen dizkigu. Lan honetan, gizakiak natura hondamendian izan duen papera eta garapenaren logikaren ondorioz sortutako testuinguru jasangaitza aipatzen zaizkigu.

Gure hazkunde mugagabearen ondorio dira ekosistemetakoa espezien galera eta aldaketa naturalak eta honen aurrean hazkunde eta logika ekonomikoan hautsiko du desazkunderaren teoria (Latouche 2008), apurtzailea eta berritzailea izanik. Teoria eboluzionista eta neo-eboluzionistei aurre egiten diela esan daiteke, ez baita geldiezin den prozesu gisa ulertzen desazkundera; eta, era honetan, linealtasuna apurtu egiten du desazkunde prozesuak.

Kontraesankorra dirudien arren, hazkunderaren logikak eragindako gaitz eta krisiak askotan hazkunde bitartez erantzun dira, tartean teknologiaren berrikuntza eta garapenak presentzia nabarmena izanik. Justifikazio gisa, lanpostuen sorrera eta aberastasuna banatzeko baldintza egokiak sortzea bezalako argudioak erabili dira, ikuspegi kritikoetatik ere. Hazkundera kapitalaren metaketa du oinarri, eta ingurumena ez da agente edo subjektutzat hartuko, hau kontuan izan gabe, honi kalte egiten baitzaio.

Hala ere, desazkundera ezin dugu hazkundearen aurkakotzat eta prozesu erregresibo gisa ulertu. Baina, egia da, hazkunde eta garapenaren logikak izan duen indarra kontuan hartuta, desazkundera kontzeptuak konnotazio negatiboa izan duela. Haztea helburu soiltzat duen hazkundera baztertu egiten da, eta ekonomiaren, hazkundearen, garapenaren eta zabalakundearen dogma gisa hartzeari uko ekingo zaio (Latouche, 2008). Hortaz, ekarpena sortzailea da, hegemonia baten aurka doa eta berria den proposamen bat dakar. Helburu gisa, planteia eta giza ekintza uztartuko dituen askapen global batekin.

Era berean, aukera honek arazoa identifikatu eta bere arazoak errotik aldatu nahi ditu. Honela, ekologia erreformistari kritika (hazkundearen abiadura moteltzeari, adibidez) egiten zaio; izan ere, jakina da planetak bere mugak gainditu dituela eta, honen aurrean, zenbait proposamen epe jakin baterako aldaketak direla leporatuko zaio ekologiaren sektore bati. Ikuspegia honen ustez mugak gainditzearen unea ezin da atzeratuko den zerbait izan, eta jasangarritasun egoera denboran zehar luzatu nahi den helburu gisa hartu baino, hondamendi ekologikoaren sortzaileak direnak identifikatu nahi ditu. Honela, desazkundera gizartearen errotik aldatzearen beharra izango du, honek, kultur aldaketa, zorientasunaren paradigma eta ongizatea eraldatuko lituzke; egungo giza beharrak asetzeko dugun maila materiala jaisteia proposatuz (Latouche 2008).

Al negar la capacidad de regeneración de la naturaleza, al reducir los recursos naturales a una materia prima a explotar en lugar de considerarla como una posibilidad de vuelta a los orígenes, la modernidad ha eliminado esta relación de reciprocidad (Latouche 2008)

Prozesu eraldatzaile guztiek askatasunera daramate? Ekofaxismoa

Planetan bizi dugun tenperatura igoera eta baliabide naturalen gabeziak sortutako arazo ekologiaren aurrean bestelako proposamenak ere izan dira, tartean ekofaxismoa. Gizarte eta natura arloan bizi dugun gatazka identifikatu eta honi aurre egin nahian, gizaki jakin batzuen bermeak bete nahirik aurkeztutako erantzuna dugu ekofaxismoa. Jarraian ikusiko ditugun ezaugarriak ikusirik, nekez esan dezakegu aukera askatzaile baten aurrean gaudenik. Askatzailea ez eta ondoriozta genezake proposamen honek arazo ekologikoa ezagutzen ez duela. Hala ere, Taiboren hurrengo galdera egokia deritzogu: Ekofaxismoa bera al da kolapsoaren adierazpena? (Taibo, 2022:175)

Esan bezala, ekofaxismoak natura baliabide eta ondorio ekologikoak identifikaturik ditu eta hauek denon beharrak asetzeko adina ez daudela ondorioztatu du (Taibo, 2022:175). Ordea, aurretik ikusitako ikuspegiak ez bezala, gizakien sailkapen jakin bat egiten du, mundu honetan ditugun baliabide mugatuak ikusita soberan dauden gizakiak izendatuz. Ondorengo lerroetan aipatuko ditugun zenbait ideia Carlos Taibo-ren (2022) proposamenari zor dizkiogu. Bere esanetan, zenbaitetan bazterkeria eta sarraskia maila idealean justifikatu izan bada ere, beharrian naturalak mugatuak ikusita justifikazio material baten

aurrean egongo ginateke. Gainera, hau ez da kapital beharraren izenean arrazoitu, naturaren mugak kontuan hartuta baizik.

Korronte faxista honen jatorria ulertzeko, ehun urte atzera egin eta Alemania nazian jarri behar dugu arreta, Hitler eta bere alderdi nazionalsozialistak egindako zenbait proposamenetan. Bertan, garaiko urbanizazio eta industrializazioak hartutako indarra ikusita, landa eremuko bizitzaren aldeko apustuak, naturaren garrantzia eta begetarianismoa bezalako praktikak goraiatu zituzten. Proposamen hauek, beti ere ingurumen garbia mantentzea arraza arioaren babesarekin lotzen dira, bizirauteko gizarteko kide soil batzuentzat baliabideak gordez. Baliabide hauek boteredun gutxi batzuen esku uztea darwinismo sozial militarizatu bezala ulertu da, botere politiko zein ekonomikoa egoera naturalaren jakitun izaki.

Honek guztiak kontrol demografiko bat dakar bere logikaren baitan. Alegia, lurraldean soberan dauden etnia eta arrazak baztertu eta etorkinen aurkako diskurtsoa zabaltzeko xedea du (Taibo, 2022:181).

Honetaz gain, zenbait teorikok katastrofe naturalak aukera bezala erabili izan direla diote, negozioa egiteko nahiarekin. Kapitalismo berdea honen adierazgarri izango genuke. Hau da, hazkundearen logikari men egiten dioten, eta, ageriko maila batean jasangarriak diren ekoizpen eta egituren bitartez, teknologiari lotutako gailu ez jasangarrien energia aurrezpen eta eraginkortasuna azpimarratzen duen joera da.

Argi dagoena da, gatazka guztietan bezala onuradunak eta kaltetuak ditugula arazo ekologikoaren baitan. Kaltetuen artean, natura eta bertan bizi diren espeziekin batera, herrialde pobreak ditugu. Onuradun gisa berriz, herrialde aberatsak. Gainera, pribilegiadun herrialde hauetatik ekofaxismoak etorkinen aurkako mugimenduak, jaiotzen kontrola, abortuaren zabaltzea eta infantizidioa bezalako neurriak hartuko lituzke (Taibo, 2022:186). Hortaz, esan dezakegu logika neo-kolonialak mantentzen direla honela.

Noski, proposamen honek bere kontraesanak badituela argi dugu. Naturaren aldeko defentsa egin nahi den honetan, genozidioak bezalako sarraskiak goraiatzen dira. Beste kontraesan bat aipatzearen, mundu mailan nagusi diren herrialdeek izugarritzko dependentzia izango lukete hegoaldean aurkitzen diren lurraldeekiko (Taibo, 2022:187), bertako baliabideak ustiatuz eta eremu kontzentratu batean erabiliaz.

Desazkunde ekofeminista aukera eraldatzaile gisa. Bizi! mugimendu ekologista

Giza aberea bera baino handiagoa eta konplexuagoa den eta berarekiko menpekota den ekosistema baten baitan dagoen markoa mahai gaineratzea aitzakiarik gabeko axioma da. Paradigma aldaketa honek egun dugun produkzio mugagabea mugatu eta desazkunde prozesu bati heltzea ezinbestekoa du (Almazán Gómez, Barcena Hynojal, eta Martí 2022).

Zentzu honetan, marko orokorren aldaketekin ez dago liskar handiegirik mundu ekologistan; bai ordea, hauen gauzatzean.

Ereduak eredu, gu, Bizi! Ipar Euskal Herriko mugimendu ekologistaren adibidea ekarri dugu eztabaidara. Denak du garrantzia bere izenean; izan ere, artikuluaaren helburuak barne biltzen dituen izena dauka eragileak.

Lehenengo eta behin, izaera ekologista duen mugimendu soziala da Bizi!. Honengatik Bizi izena, lotura estua ekosistemaren izate bizidunarekin. Bigarrenez, Ipar Euskal Herriko mugimendu ekologista dugu. Lurraldetasunak berebiziko garrantzia hartzen du Bizi!ko proiektu politikoan, alegia, beraientzat, aldarrikatzen duten testuinguruko eremuan gauzatzen diren egitasmo politiko eta ekonomikoen gaineko burujabetza izatea ezinbestekoa da (Bizi!, 2019, 2023; Endara eta Harluxet, 2021). Azkenik, euskaraz eta frantsesez aurkezten dute beraien burua beti; eragin nahi duten espazioko hizkuntza aniztasunaz jakitun (Endara eta Harluxet, 2021).

Hastapenean nazioaren bizipena egitura gisa ulertzeko proposamena egin dugu. Zentzu honetan, eraikitzen den testuinguruaren menpe dagoen eraikuntza soziala da (Bourdieu 2011). Kontua da, nazioak testuinguru konkretuak gainditu eta hainbat errealitate barnebiltzen dituen markoa proposatzen du komunitate irudikatu gisa. Ondorioz, egiturak ezauzgarri amankomunak dituen arren, tokian tokiko egituraketa jasoko du; tokiko biztanleek bere proiektua aurrera bideratzeko ezinbestekoa duten diskurtsoaz egitura ehuntzen.

Ipar Euskal Herriko testuingurua oso ezberdina da bere demografia txikian. Alegia, Euskal Herriko biztanleen %9.7a bizi da lurraldeak dituen hiru probintzietan, eta hauen arteko banaketan Lapurdik biztanleria osoaren % 84,98 duen bitartean Nafarroa Beherak eta Zuberoak %10,28 eta %4,7 suposatzen dute (Gaindegia 2020).

Hego Euskal Herritik sortua den euskal nazionalismotik maiz, periferiko gisa kokatu da Iparraldea eta, ondorioz, askotariko errealitateak metatzen direla ahazten zaigu (Ahedo Gurrutxaga 2008). Haatik, horren eremu txikian eraginkortasun handiko dinamika sozial eta iraultzaileak sortu eta bideratu dira, kasuak kasu Bizi! mugimendu ekologista, Alda eta Euskal moneta mugimenduak (Ahedo eta Lekue, 2024).

Bizi! 2009ko urtean sortzen da Ipar Euskal Herriko arazo sozial eta ekologikoei aurre egiteko xedearekin (Bizi! 2019). Interesekzioan ulertzen dugu gurutzaketa hau, eta honengatik, Bizi! egitasmotik sortzen da batik bat alda, eskubide sozialen aldeko mugimendua eta etxebizitza sindikatua (Ahedo eta Lekue, 2024).

...aldaketa klimatikoaren kontra borrokatzeko. Arazo hori «borroka guzien ama» gisa identifikatu baitzen, hots, beste guziak baldintzatzen dituen borroka gisa: demokrazia, bakea, justizia soziala, eskubideen berdintasuna, pobretasunaren kontrako borroka... (Endara eta Harluxet, 2021)

Gauzak honela, erradikal pragmatismoaren metodoa erabiltzeak dakartzan dinamikak hurrengo atalean ikusiko ditugun arren, komeni da ere honek dakartzan beldurrak eta kritiken motibazioa aipatzea. Esan bezala, Bizi! egitasmo ekologista eta abertzalea da; ondorioz, erradikalismoan mundu ekologista eta feminista dute, baina lurraldetasun irizpideei jarraikiz abertzalea ere badira. Izan ere, purutasunetik abiatutako kritikengatik beraien zinezkotasuna zalantzan ipintzeko joera dute beste eragile batzuek. Alegia, horren abertzale edo horren ekologista ez izatea leporatzen zaie askotan (*herriBiltza web orria-Bizi! mugimenduari kritikak*).

Kasu honetan, aintzat dute beraien eragiteko lurraldearen egitura soziologikoa eta ordezkapen politikoa zein den. Ondorioz, Txetx Echeberry Bizi!-ko kidea eta fundatzailetako batek dioen bezala, gehiengo abertzalea eta ekologista ez duten testuinguruan jardun behar eta nahi badute, estrategiaren helburu orokor zein zehatzak horri egokitu beharko zaizkio (Etcheberry 2023). Hau da, praktikek bidea egiten dute eta lurra ukituz amestutako noranzkoa ibiltzen dute Bizi!-ko militanteek (Bizi!, 2019:46; Poveda, 2020:254). Salatzen dutelako erradikalak direla esan daiteke eta pragmatikoak salatutako hori eraldatzeko proposamen egingarriak mahai gaineratzen dituztelako (Endara eta Harluxet, 2021).

Bizi!-ko ekintzen laburpena

2009ko Copenhagueko gailurraren ostean, sortzen da Bizi! egitasmoa. Gehiengo gizonezkoa bazen hastapenetan orain, urtero erabakitzen da 20 gizon eta 20 emakumeetako ordezkariak Bizi! biltzarrean (Bizi!, 2019:42,54).

Zentzu honetan handinahi handiko eta zehaztasunez beteriko programa aurkeztu zuten mugimenduaren filosofia islatuko zena hurren zazpi puntutan laburtuta (Bizi!, 2019:42):

1. Erronka klimatikoaren eta justizia sozialaren arteko lokarria.
2. Mundu mailakoen eta lekukoaren artekoarena
3. Erradikalismoaren eta pragmatismoaren arteko sintesia
4. Salaketa lanaren eta proposamenaren arteko osagarritasuna
5. Ekintzaren eta komunikazio militantearen eraberritzea,
6. Funtzionamenduaren eta antolatzearen ikusmolde berezi bat.

Markoa irudikatuta, Bizi!-k bortizkeriarik gabeko desobedientzia zibila erabiltzen du, eta, bere kritikak zabaltzeko umoreaz baliatzen dira (Endara eta Harluxet, 2021). Era honetan, sare militanteetatik at dagoen jende multzora heltzeko bidea lortu dute.

Ekintza adibide bat:

Halaber, 2017an Ipar Euskal Herrian Sudmine enpresaren urrea Ustiatzeko proiektuaren aurkako mobilizazioa garatu zen; 11 herri zeuden mehatxu haren pean, horien artean Ezpeleta, Itsasu, Ainhua, Kanbo, Senpere, Uztaritze... Etengabe eman

ziren joera guztietako sektore antolatu eta hautetsien adierazpenak eta manifestazioak. Irailaren 14an, ostegunarekin, Biziko hogeitak Christian Valier Sud Mineko presidentearen etxe aurrean benetako obra gune bat antolatu zuten, Seichebrières herri tipian, Loiret eskualdean, Euskal Herriatik 700 kilometro: ora! Hondeamakina bat lanean hasi zen pankarta baten aitzinean: «Valier-Sud Mineko presidentea: zer erranen zenuke zuregana zilatzerako etorriko bagina?». Hernian etxetzeko informazioa banatu eta biztanleak proiektuak mehatxatutako herrietako jakiak dastatzera gonbidatu zituzten: Ossau-Iratiko ardi gasna, Itsasuko gerezi erreximenta, euskal txerria, Ezpeletako biperdun pate... Urrea ustiatzeko baimen eskaria azkenean ukatu zen eta proiektua hor burutu zen. (Bizi!, 2019:194)

Autobus publikoa edo bizikletaz ibiltzeko azpiegituraz eskualde batzuk hornitzea izan dira Bizi!-ren beste garaipenetako batzuk (Bizi! 2019). Ordea, deigarriak bezala bi izendatuko nituzke: (1) erakunde publikoko egituren ordezkariekin duten harremana eta, ostean, lortutako lorpenak. (2) Hasieran Alternatiben herria zena eta egun Euskal Herri burujabe egitasmoa dena.

Lehenengoari erreferentzia eginez, mugimendu ekologistak lortu du hamarkada eskas batean egitura publikoetan eragina izatea. Batik bat udalerrietako CO2 izurketak fiskalizatzeko hainbat hitzarmenen bidez eta legealdi bakoitzeko hasieran formakuntza ekologista ematen diete hautetsi berri guztiei (Endara eta Harluxet, 2021).

Bigarrenari erreferentzia eginda Bizi!-k eraldaketa proposamenak mahai gaineratzen dituen heinean, bere proiektu eta idearioaren gailur gisa identifika genezake Euskal Herri Burujabe egitasmoa. Asteburuko formakuntza saioak, energia-, elikadura-, zaintza- edo politika- (beste batzuen artean) subiranotasuna irabazteko proposamenak mahai gaineratzeaz aparte, jai giroan sortutako lurralderako aldarrikapen sutsua egiten dute. Alternatiben herria izan zen lehenengo eta, Bilbo, Iruñea edo Baionan egiteaz gain, Frantziako hainbat hirigunetan ere zabaldu zen dinamika antikapitalista; Bizi!ko proiektua zabalduz eta egitasmo ekologista berriak sortuz (Bizi! 2019; 2023)

Lurraldetasuna kontzeptuaren iruditegia zabaldua dago oso Bizi!-argudiategietan. Adibide gisa argitaratu berri duten azken liburua; haien ideario gisara balio duena eta proiektu politikoaren noranzkoa azaltzeko balio izan zaiena. Bertan, lurraldea kontzeptua da gehien errepikatu den hitza (212 aldiz). Honi jarraitzen diote Euskal Herri (158) eta klima (127) hitzek (Bizi! 2023). Honek termino kuantitatiboetan bada ere lurraldeak proiektu ekologistaren baitan hartzen duen garrantzia nabarmentzen duela uste dugu.

Zentzu honetan, lurraldetasuna hertsiki loturik dago nazionalismoarekin (Zabalo Bilbao 1993). Zergatik ez da bestela Akitania berria hartu lan egiteko esparru gisa? Frantziari loturik daudela badakiten arren¹, Euskal Herriko nazio proiektua hobesten dute proiektu ekologistarako onuragarria izan daitekeelako.

¹ Horregatik batik bat Frantzia Estatuari buelta eman zion bizikleta martxa ekologista (Bizi! 2019)

Ondorioak. Lurraldearen produkzioa eta honi loturiko subiranotasun ekologista abertzaleak sortzen ditu?

Zer dator hortaz lehenago, abertzaletasunagatik ekologista egiten da jendea, edo, ekologismotik abertzaletzen da jendea? Biek ala biek lotura sendoak dituztela uste dugun arren, ondorioa ateratzea ikerketa sakonagoa eskatzen duela uste dugu. Hala ere, biek ala biek lotura aurkitzen dute Bizi! bezalako egitasmoetan; non, lurraldetasuna ardatz, proiektu ekologista bideratu nahi den. Oso era zorrotzean lotuta datoz bi proiektuak, bi identitateak, nazioa eta ekologismoa, ehunduz.

Ipar Euskal Herrian euskal nazionalismoak eta ekologismoak dituen loturak begi bistakoak dira Bagira prozesuan lortutako emaitzen bitartez, non, azken hamar urteetan, klima lehenetariko kezka bilakatu den (Bagira 2023). Bide berdina antzeman zuten Barcena, Ibarra eta Zubiagak (1995) EAEko euskal nazionalismoa eta mugimendu ekologista alderatzean. Bertan, ikertzaileek bi egitasmoen arteko loturak zeudela ikusi ostean hurrengoa iragarri zuten:

Así, no parece descartable una mayor convergencia futura entre organizaciones —o simplemente prácticas— del movimiento ecologista y el nacionalismo radical, en la medida en que el primero asuma un más decidido compromiso nacional y el segundo pueda priorizar en su estrategia la reivindicación ecológico/comunitaria (Barcena Hynojal *et al.*, 1995:198).

Bi kasutan, ezkerreko euskal nazionalismoaz hitz egiten dute. Izan ere, praktika eraldatzaileak sustatutako bi proiektu politikoak direla esan dezakegu. Hau da, sistema aztertuta, gustatu ez eta hau iraultzea bilatzen duten praktika bereizi baina bateragarriak dira ezkerreko proiektu nazionalista eta ekologismoa.

Esan bezala, azterketa honek beste ikerketa sakon batzuetarako bidea zabaltzen digu. Alegia, zeintzuk dira proiektu ekologistatik eratorritako abertzale berriek indartzen dituzten euskal nortasuneko elementuak? Zeintzuk dira bestelako *habitus*etatik nortasuna bereganatu dutenengatik dagoen elementuen arteko ezberdintasuna?

Marko teorikoan aztertu bezala, nazio identitatea *habitus* bezala irudikatuz gero, testuinguru politiko, sozial, kultural eta historikora lotuta dagoen egituratutako egitura egitura-tzailea izango da. Hortaz, nahiz eta aterki berdina izan, hots, lurraldetasun proiektu berdinean oinarritu, egituraren oinarritzko elementuen arteko pisu oreka ezberdina bilakatzen da.

Azkenik, helburu eraldatzaileak tartekatzean, bloke politiko bereizietako komunitateek (azken hau horren ezberdina ez da, ziurrenik bi blokeetan lanean dauden militanteak egongo direlako) haien arteko lotura emozionalak ehuntzen dituzte, harreman sozialak indartuz eta sendotuz. Sinez interesgarria egiten zaigu gobernantza eredu publiko komu-

nitarioak bideratzen dituen mekanismoak komunitatearen ahalduntzerako. Era hone-tan, dagoeneko garatzen hasiak diren ikerketan sakonago ere ikertuko dugu eredu honek dauzkan ondorioak gizartearen nortasunaren egituraketan.

BIBLIOGRAFIA

Ahedo Gurrutxaga, Igor. 2006. *El viaje de la identidad y el nacionalismo vasco en Iparralde (1789-2005) Volumen I*. Bilbao: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzua.

Ahedo Gurrutxaga, Igor. 2008. «Nacionalismo vasco e Iparralde: una historia de usos y abusos («o de cuando el hermano pequeño se hizo mayor»)». *R.V.A.P.*, zenb. 80, 287-314.

Ahedo, Igor, eta Iago Lekue. 2024. «Collaborative governance and irruption in Northern Basque Country: an irruptive governance model? (Collaborative governance and irruption in Northern Basque Country: an irruptive governance model?)». *Oñati Socio-Legal Series*, otsaila. <https://doi.org/10.35295/osls.iisl.1879>.

Almazán Gómez, Adrián, Iñaki Bizente Barcena Hynojal, eta Júlia Martí. 2022. «Decrecimiento ecofeminista frente al capitalismo verde y digital». *Ecología política*, zenb. 64, 17-22.

Amurrio Velez, Mila. 2006. «Las mujeres en el proceso generizado de construcción de la nación vasca». *Cuadernos de Historia contemporánea* 28:119-34.

Anderson, Benedict. 2021. *Comunidades imaginadas*. Ciudad de México: Fondo de cultura económica.

Azkune, Jon. 2018. «Can the subaltern states speak? Estatuaren eraldaketa eta burujabetza eskaerak Katalunian, Euskal Herrian eta Eskozian». EHU: Universidad Pública del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatea. <http://hdl.handle.net/10810/28966>.

Azkune, Jon. 2021. «¿Naciones sin Estado o estatalidades subalternas? Análisis del nacionalismo contemporáneo desde el caso vasco». *REAF-JSG*, zenb. 33, 59-116. <https://doi.org/10.2436/20.8080.01.61>.

Bagira. 2023. «Ipar Euskal Herriko mugimendu abertzaleari inkesta». Inkesta. Ipar Euskal Herria: Aztiker.

Bansart, Andres. 2009. *Ecosocialismo*. Venezuela: El perro y la rana.

Barcena Hynojal, Iñaki, Pedro Ibarra, eta Mario Zubiaga Garate. 1995. *Nacionalismo y ecología. Conflicto e institucionalización en el movimiento ecologista vasco*. Fuencarral: Los libros de la Catarata.

- Begiristain Zubillaga, Mirene. 2021. «Ekofeminismoen txirikordak». *jakin.eus*, zenb. 245–246, 25-56.
- Billig, Michael. 2014. *Nacionalismo banal*. Madrid: Capitán Swing.
- Bizi! 2019. *Beti bizi! Climat d´urgence*. Lasarte-Oria: Antza inprimategia.
- Bizi! 2023. *Euskal Herria Burujabe. Denon mundua eskuetan berriz har dezagun. Euskal Herri burujabe, jasangarri eta solidario baten aldeko diagnostikoa eta proposamenak*. Baiona: Antza S.A.L.
- Bourdieu, Pierre. 1991. *La distinción. Criterio y bases soiales del gusto*. Taurus Humanidades.
- Bourdieu, Pierre. 2011. *Las estrategias de la reproducción social*. Buenos Aires: Siglo XXI.
- Calvo Mendizabal, Nagore. 2015. *Building the Basque City: The Political Economy of Nation-Building*. Center for Basque Studies, University of Nevada. [https://kclpure.kcl.ac.uk/portal/en/publications/building-the-basque-city\(c7bc3ad7-2eea-440d-ad20-681f9b95dd10\).html](https://kclpure.kcl.ac.uk/portal/en/publications/building-the-basque-city(c7bc3ad7-2eea-440d-ad20-681f9b95dd10).html).
- Capriles, Elías. 2007. «¿El ecosocialismo como vía hacia el ecomunismo? Una propuesta pragmática». *Humania del Sur*, zenb. 2, 85-125.
- Carcaño Valencia, Érika. 2008. «Ecofeminismo y ambientalismo feminista: Una reflexión crítica». *Argumentos* 21 (56): 184-88.
- Douglass, William A. 2004. «Sabino's Sin Racism and the Founding of Basque Nationalism», 90-112.
- Egaña, Iñaki. 2018. *El desarme. La vía vasca*. Tafalla: Txalaparta.
- Endara, Sabine, eta Xabier Harluxet. 2021. «Bizi!, larrialdi klimatikoaren, metamorfosi ekologikoaren eta justizia sozialaren haritik borrokatzen». *jakin.eus*, zenb. 245–246, 131-42.
- Epelde Juaristi, Maddalen, Marina Sagastizabal, Noemi Bergantiños, Iker Iraola Arretxe, eta Julen Zabalo Bilbao. 2023. «Euskal herritartasunaren inguruko korapiloak herri mugimenduetan». *jakin.eus*, zenb. 258, 75-88.
- Etcheberry, Txetx. 2023. «Dominar nuestro destino y la complejidad de las cosas-Enbata». 2023(e)ko urriaaren 2(e)an. <https://www.enbata.info/articles/maitriser-notre-destinet-la-complexite-des-choses/>.

- Etxebarria Respaldiza, Eki. 2018. «Globalizazioa eta nazionalismoa: Euskal Nazio Askapenerako Mugimenduaren kasua». *Uztaro. Giza eta gizarte-zientzien aldizkaria* 104:61-84.
- Gaindegia. 2020. «Biztanleria sexua eta adinaren arabera. Euskal Herriko herrialdeak». Datu basea. Euskal Herria: Gaindegia.
- Hardt, Michael, eta Antonio Negri. 2002. *Imperio*. México: Paidós. 950-12-5336-8.
- Herrero, Yayo. 2013. «Miradas ecofeministas para transitar a un mundo justo y sostenible». *Revista de Economía Crítica*, zenb. 16, 278–307.
- Herrero, Yayo, Fernando Cembranos, eta Marta Pascual. 2019. *Cambiar las gafas para mirar el mudo. Una nueva cultura de la sostenibilidad*. Madril: Libros en acción.
- «herriBiltza web orria-Bizi! mugimenduari kritikak». d. g. Eskuratua 2024(e)ko martxoaren 21(e)an. <https://sites.google.com/view/herribiltza-web-orria/hasiera/bizi-mugimenduari-kritikak>.
- Innerarity, Daniel. 2020. *Una teoría de la democracia compleja. Gobernar en el siglo XXI*. Barcelona: Galaxia Gutenberg.
- Iraola Arretxe, Iker. 2012. «Euskal nazionalismoaren diskurtsoa gaur egungo immigrazioaren aurrean». Universidad Pública del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatea. <http://hdl.handle.net/10810/12457>.
- Iturriotz, Ander. 2010. «Hegats: Literatur aldizkaria», zenb. 45, 85-162.
- Larrinaga, Ane, Mila Amurrio, Iker Iraola, eta Onintza Odriozola Irizar. 2023. «“Zer da guzretzat parte-hartze politikoa?” Euskal gazte aktibisten herritartasun-praktika performatiboak». In *Demokrazian sakontzea eta Parte hartzea, hainbat eskalatan*, 233-61. Donostia: Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua.
- Larrinaga Renteria, Ane, eta Mila Amurrio Velez. 2023. «Legacy and Rupture: The Political Learning of Young Left-wing Basque Nationalists in the Post-ETA Period». *YOUNG* 31 (1): 22-37. <https://doi.org/10.1177/11033088221111216>.
- Larrinaga Renteria, Ane, Julen Zabalo Bilbao, Maddalen Epelde Juaristi, Iker Iraola Arretxe, Onintza Odriozola Irizar, eta Milagros Amurrio Vélez. 2020. *Parte hartu ala paso egin? Gazteen ikasketa politikoak aztergai*. Parte Hartuz Ikerketa Taldea (UPV/EHU). <https://doi.org/10/45522>.
- Latouche, Serge. 2008. *La Apuesta por el decrecimiento: ¿Cómo salir del imaginario dominante?* Icaria Editorial.

Lefebvre, Henri. 2013. *La producción del espacio*. Madrid: Capitán Swing.

Letamendia, Francisco. 1997. *Juego de Espejos*. Madrid: Trotta.

Löwy, Michael. 2013. «Ecosocialismo: hacia una nueva civilización». *Herramienta*, zenb. 42, 55-62.

Mira, Joan F. 1985. *Crítica de la nació pura*. Valencia: Eliseu Climent.

Nausia Pimoulier, Amaia, Julen Zabalo Bilbao, eta Txoli Mateos González. 2023. «Aniztasuna eta bizikidetzeta Nafarroan. Euskara eta nazio identitateak». Nafarroa: Eusko Ikaskuntza; Nafarroako Gobernua, euskara bidea.

Odriozola, Onintza. 2016. «Erakunde bat baino gehiago: ETA herri mugimendu gisa (1958-1968)». *Historia*, Leioa: EHU/UPV. <https://addi.ehu.es/handle/10810/25190>.

Ormazabal Gaston, Andere, Josu Larrinaga Arza, Nerea Zuluaga Mauri, eta Iñaki Bizente Barcena Hynojal. 2023. «Euskal ekologisten erronkak: aniztasuna eta eraginkortasun politikoa». *Jakin.eus*, zenb. 258, 41-56.

Poveda, Txomin. 2020. «There is an alternative. Expériences de la pensée radicale et de l'agir pragmatique au Pays Basque Nord». These de doctorat, Pau. <https://www.theses.fr/2020PAUU1120>.

Puleo, Alicia. 2010. «Ecofeminismo: la perspectiva de género en la conciencia ecologista». In *Claves del ecologismo social*, 169-73. Madrid: Ecologistas en Acción.

Salleh, Ariel. 1992. «Ecosocialismo-Ecofeminismo». *Ecología política*, zenb. 2, 89-92.

Santiago Muíño, Emilio. 2023. *Contra el mito del colapso ecológico*. Bartzelona: Arpa.

Sierra Zapirain, Galder. 2022. «Ekintza kolektiboa euskal protesta-zikloan: «Lizarra-Garazi»ko kasuaren azterketa (1995-2000)». *Uztaro: giza eta gizarte-zientzien aldizkaria*, zenb. Uztaro 120, 159-79.

Taibo, Carlos. 2022. *Colapso. Capitalismo terminal, transición ecosolcial, ecofascismo*. 6. arg. Madrid: Catarata.

Tilly, Charles. 1992. *Coerción, capital y los estados europeos 990-1990*. Alianza Editorial.

Zabaleta, Iñaki. 2017. *Wilhelm von Humboldt eta Euskal Herria*. Leioa: Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua.

- Zabalo Bilbao, Julen. 1993. «Euskal nazionalismoa eta nazio lurraldea». Leioa: UPV/EHU. <https://www.inguma.eus/egilea/ikusi/julen=zabalo-bilbao?hizkuntza=es&ordena=titulua&motaphd&page=1>.
- Zabalo Bilbao, Julen. 2006. «Nacionalismo vasco: El discurso teórico sobre la nación y su readecuación en la práctica». *Revista de Investigaciones Políticas y Sociológicas (RIPS)* 5 (1): 83-94.
- Zaldúa-Calleja, Iñaki. 2022. «Fronteras administrativas frente a construcciones cognitivas. La nueva dialéctica democrática del siglo XXI vs la construcción nacional en la Comunidad Autónoma del País Vasco. Reflexión crítica». *Críticas y Resistencias*, zenb. 14, 33-45. <https://www.criticayresistencias.com.ar/revista/article/view/267>.
- Zubiaga Garate, Mario. 2009. «Hegemonia eta erradikalizatzeko demokratikoa Euskal Herrian», zenb. 17, 1641-51.
- Zugaza, Uxue. 2023. «Entre los caminos trillados y las líneas de deseo. La institucionalización de la interseccionalidad en la política en igualdad en España (1983-2021)». Leioa: EHU/UPV. <http://hdl.handle.net/10810/61489>.